

de zelfzwichter 29

1|83

Bij de voorplaat:

Het niet zo molenrijke Oost-Groningen mag zich nu verheugen op de fraai gerestaureerde korenmolen Stel te Harkstede in de gemeente Slochteren.

Hij is gebouwd in 1851 als grondzeiler en 10 jaar daarna tot stellingmolen omhooggebracht en is thans ingericht met een koppel 17der-kunststenen en één pelsteen. De oude Pot-roeden met Van Bussel-stroomlijnneus en zelfzwichting zijn vervangen door Buurma-roeden met zelfzwichting en oud-hollandse voorborden.

Op de foto van 6 februari 1983 is de molen nog niet geverfd en dat karwei zal de fa. Doornbosch in april uitvoeren. De voor de molen staande houten loods (zie foto op pag. 247 in het Groninger Molenboek) is nu verdwenen.

De Slochter Molenstichting hoopt de feestelijke ingebruikneming op 30 april (Koninginnedag) plaats te laten vinden.

(Foto: Martin E. van Doornik)

De Zelfzwichter ——— jaargang 8, nummer 29

Redactie: maart 1983

B. Jongsma, Groningen
Derk Jan Tinga, Groningen
Henk Berends, Sebaldeburen
Martin E. van Doornik, Rasquert

Druk:

Gron. Stichting voor Sociaal en
Cultureel Werk

Redactie-adres:

Postbus 213, 9700 AE Groningen

Dit is het adres voor alle post,
bestemd voor de Vereniging
Vrienden van de Groninger Molens
en de Stichting Groninger Molen-
vrienden.

'De Zelfzwichter' is het orgaan
van de Vereniging en de Stichting
en verschijnt in de maanden
maart, juni, september en december.

In deze zelfzwichter:

Redactioneel	2
Molen-zaterdagen	2
Jaarvergadering 1983	3
Molen "Eva" te Usquert (1)	7
Molen "Eva" te Usquert (2)	8
Molens draaien niet van wind alleen	11
Rectificatie Tjamsweer (1)	14
Rectificatie Tjamsweer (2)	14
Stichting Groninger Molenvr.	17
Daar bij de molen....	23
Molennieuws	24
In memoriam	25
Over een molen-verzameling	26
Nieuwe leden	27
Uit de oude doos	27

de zelfzwichter

Redactioneel

Er is alweer een jaargang voorbij gegaan en in 1983 beginnen wij met dit nummer. De redactie dankt de inzenders van hun artikelen, al dan of niet voorzien van foto's, die het mogelijk maakten 'De Zelfzwichter' in het afgelopen jaar vier keer te kunnen verschijnen.

Wil een inzender graag de eventuele foto('s) terug hebben, kunnen wij gaarne aan hun verzoek voldoen. Echter niet iedereen schrijft z'n adres bij de ondertekening, zodat enkele foto's op mijn bureau zijn blijven liggen, daarom een vriendelijk verzoek, de ingezonden stukken altijd te voorzien van uw adres.

Bij voorbaat dank.

Martin E. van Doornik.

- - -

Voor het volgende nummer van 'De Zelfzwichter', die in juni '83 zal verschijnen, dient uw kopij ingezonden te worden voor:

15 mei 1983.

- - -

Molen-zaterdag

Aan molenverenigingen, stichtingen, eigenaren en dergelijke, heeft de landelijke vereniging 'De Hollandsche Molen' een rondschrijven gestuurd, waarvan een exemplaar in onze brievenbus is gegleden. Hier volgt de inhoud:

De Nationale Molendag, met in de laatste jaren meer dan 500 draaiende molens, heeft de molen als actief nationaal landschapskenmerk meer in de aandacht gebracht.

Onvoldoende blijft echter daadwerkelijke steun voor het molenbehoud: de molenorganisaties tellen tezamen slechts een 12.000 leden. Nu contributie- en subsidie-inkomsten verminderen is het dringend noodzakelijk, willen wij de duizend molens in ons land behouden, om ze meer in de aandacht van en dichter bij een groter publiek te brengen opdat begrip voor molens en molenbehoud een breder draagvlak krijgt.

Wij vragen uw medewerking voor het volgende:

- meer landelijk vaste molen-draai-zaterdagen: nl. alle éérste zaterdagen van mei t/m september. Start 7 mei 1983, de Nationale Molendag / Landelijke fietsdag.
- één landelijk signaal dat aangeeft dat de molen bezocht kan worden nl. een flinke vlag of wimpel op of bij de molen.
- de bezoekers actief te bewerken met informatie- en documentatiemateriaal over molens en molenbehoud om hun steun voor

en het lidmaatschap van nationale of regionale molenorganisaties te verkrijgen.

In de praktijk draaien juist op zaterdagen veel vrijwillige of ambachtelijke molenaars met molens; draaidagen zijn regionaal echter verschillend geregeld. Een uniform systeem van draaien en toegangs-aanduiding leent zich voor algemene publicatie, krijgt gemakkelijk bekendheid en zal meer geïnteresseerden, gespreid, naar de molens voeren. Deelname is uiteraard net zo vrijwillig als bij de Nationale Molendag: laat u de molen in de zomermaanden draaien, dan bij voorkeur op de eerste zaterdag van de maand!

Het Gilde van Vrijwillige Molenaars, overtuigd van het belang van meer steun voor molenbehoud, heeft reeds volledige medewerking toegezegd en het Ambachtelijke Korenmolenaarsgilde is benaderd. Op de molencontactdag dd. 26 november j.l. zijn bovenstaande voorstellen bij de vertegenwoordigde molenorganisaties gunstig ontvangen. Via media als radio en TV en landelijke organisaties zal bekendheid aan het systeem van molen-zaterdagen worden gegeven. Bij grote acties welke in 1983 mede n.a.v. het 60-jarig bestaan van onze vereniging door AVRO en ANWB worden georganiseerd zal de noodzaak van molenbehoud extra publiciteit krijgen. De landelijke molen-zaterdagen bieden de mogelijkheid hieruit munt te slaan!

Onze vereniging heeft een speciale folder in bewerking waarin opgewekt wordt tot steun aan het molenbehoud en waarmee men zich als lid kan opgeven hetzij van onze, hetzij van regionale molenorganisaties. Deze folder zal vanaf februari tegen portokosten beschikbaar zijn: hij kan ook worden voorzien van een inlegvel voor plaatselijke en regionale steunverwerving.

Wij vertrouwen op uw medewerking te mogen rekenen. Uw commentaar zal op prijs worden gesteld.

dr. ir. R. van de Waal,
voorzitter.
drs. A. Veen,
secretaris.

JAARVERGADERING 1983

Vereniging Vrienden van de Groninger molens

gehouden op donderdag 17 februari 1983 in het
Buurthuis aan het Linnaeusplein te Groningen.

Om ongeveer kwart over acht werd de vergadering door de voorzitter, de heer T. de Jong, geopend.

In zijn openingstoespraak legt de voorzitter de nadruk op de noodzaak tot samenwerking voor het molenbehoud. We mogen niet uit het oog verliezen, dat alleen door veel onderlinge samenwerking de molens nu en in de toekomst behouden kunnen worden. Bij de ingekomen stukken en mededelingen zijn drie afzeggingen voor deze avond, te weten de heren Noot, De Boer en Meinema.

Telefonisch had de heer Van der Veen Czn. laten weten, niet aanwezig te zullen zijn. Hierna worden voorgelezen, door de tweede secretaris dhr. Brink, de notulen van de vorige vergadering: deze worden onveranderd goedgekeurd.

Het jaarverslag van de eerste secretaris, de heer C.E. van der Horst, dat aan ieder lid is toegestuurd en het jaarverslag van de penningmeester, de heer J. van Dijk, dat wordt uitgereikt op de vergadering, worden beide aangenomen.

De penningmeester wordt daarbij décharge verleend door de kascommissie. Als nieuw lid van de kascommissie wordt dhr. F. Graeler benoemd, ter opvolging van de heer Tamminga.

Het voorstel van het bestuur om de contributie te handhaven op f 15,- wordt aangenomen.

Dan volgt het punt bestuurssamenstelling. De heer Van Dijk treedt af volgens rooster, maar stelt zich herkiesbaar. Wegens tussentijds aftreden van de heer Walstra is ook die plaats vacant.

Het bestuursvoorstel dienaangaande wordt aangenomen: de heer Van Dijk wordt herkozen als lid van het bestuur en de heer L. Groenewold wordt als nieuw bestuurslid voorgesteld. De heer Van Dijk wil bovendien het penningmeesterschap afstoten en zal in zijn functie door het nieuw gekozen bestuurslid worden opgevolgd. Deze heeft al 'financiële ervaring' opgedaan tijdens zijn werk, en zijn nieuwe functie zal hem naar verwachtingen dan ook wel liggen.

Dan is tot zover het officiële gedeelte afgelopen. Door de voorzitter wordt en passant nog even een verslaggever van Radio Noord voorgesteld, die enige opnamen heeft gemaakt, die de volgende dag via de radio te beluisteren waren.

Dan volgt een ingelast punt, nl. een referaat van de heer C. Pik die in een heftig betoog uiteenzet, dat ruim 650 leden eigenlijk te weinig is voor de toekomst. "Met deze paar mensen houden we de molens, of het nou wrakken zijn, of nog prima in orde, niet bij elkaar", zegt hij. De vereniging moet groter om ook politieke druk uit te kunnen oefenen. Er moet meer publiciteit worden gegeven aan het molenbehoud en alles moet beter begeleid worden in de vorm van acties, etc. Hij pleit voor het beter begeleiden van de desbetreffende projecten of, wat vooral belangrijk is, de "heibel in de molenwereld ongedaan maken".

Met 'De Hollandsche Molen' als belangrijkste instelling moet de hele zaak bij elkaar gesmeed worden. Voorbeelden van het begeleiden noemt hij het maken van plaatselijke publiciteit, waarbij wij kunnen helpen om bijv. huis-aan-huis folders te verspreiden of acties te voeren. Er kan hulp gegeven door de vrijwilligers. In de pers moet alles naar buiten gebracht worden en er moet meer reclame gemaakt worden.

Er zijn meer mensen nodig om mee te helpen op tentoonstellingen, die nu feitelijk alleen draaien dankzij de heren Dijk en De Jong, vooral tijdens werkdagen.

Om de 'molens in leven te houden' moeten we niet streven naar 1000 leden, maar minstens 6000!

Na dit betoog, tijdens hetwelk de heer Pik zich kennelijk steeds meer had opgewonden, gezien zijn hoogrode kleur, nam de heer De Jong het woord weer.

Hij bedankte de heer Pik en wilde graag reacties uit de zaal. Mevrouw Pot vraagt, of er bij de molenaars reclamemateriaal kan worden gedeponneerd, want ze wil het gaarne uitdelen. Dan komt het gesprek op de fietstochten dit jaar. Door een samenloop van omstandigheden dreigt dit een regelrechte ramp te worden. De ANWB bestaat dit jaar 100 jaar en daarom zijn de fietstochten en tevens molendag verplaatst naar de eerste zaterdag in mei. De enige molen, opgenomen in een fietstocht in Groningen is die van Noordlaren!

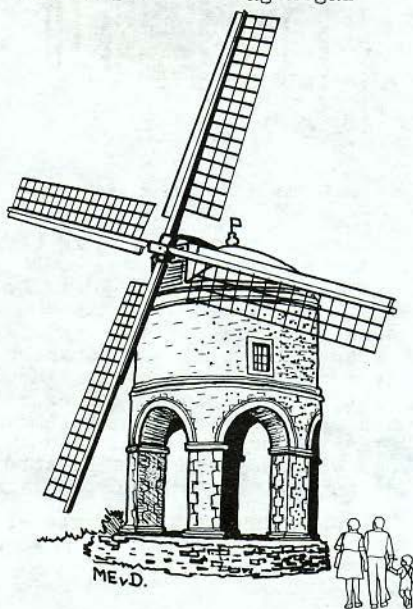
Nu bestaat er ook nog de Toeriade-commissie, die altijd tijdens molendag een grote fietstocht, de Toeriade, uitzet en tevens het initiatief neemt met vele plaatselijke VVV's kleine tochtjes te laten organiseren. Deze tochtjes doen erg vaak molens aan. Deze Toeriade-tochten blijven gewoon op de tweede zaterdag in mei, de dag waarop het voorgaande jaren ook molendag was! Er volgt een verzoek aan de vrijwilligers in 's hemelsnaam maar beide zaterdagen te draaien. Zet tijdens zo'n dag ook eens koffie op de molen en verkoop dat. Aanplakbiljetten zijn ook te krijgen via de vereniging, evenals folders en stickers. En begin niet te laat met je voorbereidingen: beter alvast tijdens de paasvakantie.

Dan streeft 'De Hollandsche Molen' er ook nog naar, elke eerste zaterdag van de maand de molens open te stellen, waarbij een vlag of wimpel als publiekstrekker kan fungeren. (zie het betreffende artikel elders in deze Zelfzwichter)

Dan volgt er een pauze, waarna dia's van de heer Groot uit Winsum (Gr.) volgen. De heer Groot voelde zich die dag nogal ziek en had 's middags nog op bed gelegen om het 's avonds vol te houden. Inplaats van de dia's van Duitse molens, zoals was aangekondigd, kregen we een serie over Engelse molens te zien. O.a. uit Oxfordshire een tredmolen, een waterradmolen uit Yorkshire met een zgn. 'killn'. Iets bijzonders was de Woodbridge getijdemolen bij Harwich. Diverse oude standerdmolens, sommigen met een op de staart aangebrachte windroos.

Een hele bijzondere molen was ook de Overmill met links- en rechts-om draaiende wieken (!) en die van Chesterton (Warwickshire), die op een soort poortenconstructie gebouwd is. Aan het eind van zijn serie enige, naar onze begrippen zeer vreemde 'vijf- en zeswiekers' bij Burgh le Marsh, Alford en Long Sutton.

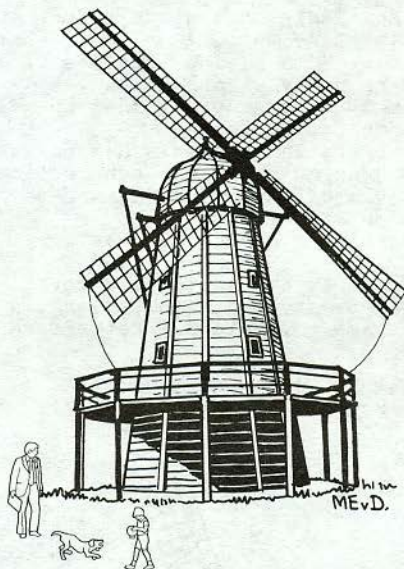
Er volgde een kleine pauze na deze serie, waarna de voorzitter aan de aanwezigen vroeg of ze,

De molen van Chesterton (Engeland)

vanwege het late tijdstip, de volgende serie ook wilden zien; ja hoor, dat vormde geen probleem.

De volgende serie van Martin E. van Doornik gaf een beeld van zijn reis op de fiets in 1982 door de Verenigde Staten en Canada, van Toronto naar Edmonton, in totaal 2320 kilometer in 4 weken. Door soms prachtige landschappen, voerde zijn tocht langs verscheidene molens. Drie waterradmolens in Rockwood ten westen

De molen van Edmonton (Canada)

van Toronto en bij Auburn, nabij het Huron-meer, een voormalige waterradmolen, nu in gebruik als elektriciën-werkplaats. Het hoogtepunt van zijn vakantie was zijn bezoek aan molen "De Zwaan" in een openluchtmuseum in de plaats Holland in Michigan. Deze molen is afkomstig uit het Brabantse Vinkel, daar afgebroken in 1964 en in Amerika herbouwd door molenmaker J. Medendorp uit Zuidlaren, die trouwens ook in de zaal aanwezig was. In 1965 is hij door prins Bernard geopend. Van deze molen kregen we 16 dia's te zien. De molen heeft een paar Groninger kenmerken. Het gehele terrein wordt beheerd door Jaap de Blecourt, Garnwerder van geboorte en neef van de heer B. Dijk. In Chicago maakte Martin een foto vanuit een 450 meter hoge wolkenkrabber. Ook fotografeerde hij op zijn tocht bij een motel bij Canmore in Alberta, een stellingmolen met een vlucht van ± 11 meter, in 1978 gebouwd door een Nederlander, als publiekstrekker.

Onderweg maakte hij kennis met een Amerikaanse fietser, die op dat moment ook al zo'n 7.000 km gefietst heeft, en een (gevluchte) Russisch gezin op hun fietsen. Na een tocht door de prachtige Canadese Rocky Mountains belandt Martin in Edmonton, waar een twaalfkante stellingmolen staat met wieken, die met de wijzers van de klok meedraaien. De gemeente is eigenaar van de molen, waarvan het gaande werk niet volledig is. Daarover heeft Martin een brief geschreven aan de gemeente Edmonton. Er loopt een touwladder langs de staart naar boven, om in de kap te kunnen komen. Een afbeelding daarvan was tevens de laatste dia in Martin's serie, die door de aanwezigen met luid applaus werd beloond.

Hierna bedankte de voorzitter de aanwezigen, ongeveer 65 à 70 mensen, voor hun komst en wenste iedereen wel thuis.

Derk Jan Tinga.

Molen „Eva” te Usquert (1)

door B. van der Veen Czn.

Zoals algemeen bekend, heeft deze molen, herbouwd in 1891, toen niet alleen zelfzwichting gekregen, maar ook zelfkruiling. Maar niettegenstaande het aanbrengen van een windroos voor de zelfkruiling, had de molen ook nog een staart.

Die zelfkruiling is jammer genoeg verdwenen, en nu gaat het verhaal dat, doordat de staart was vastgezet, waardoor de kap niet kon kruien, de windroos is stukgewaaid.

Dit verhaal blijkt echter niet juist te zijn, zoals molenmaker Medendorp uit Zuidlaren mij vertelde, die de juiste toedracht gehoord heeft van de oud-molenmaker P. Takens uit Onderdendam.

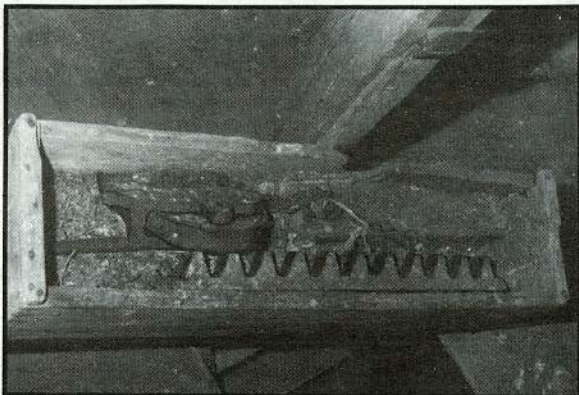
Zowel de vierdelige holle as, als de tandheugel, met daarnaast een vlak gedeelte, waarop ijzeren wielen liepen met een diameter van 40 cm, waren afkomstig uit Duitsland.

Het stukgaan van de windroos is als volgt gegaan:

Terwijl men bezig was met pellen of malen, ging de kap kruien, dus met de staart en schoren. Een gedeelte van de tandheugel, ter lengte van ongeveer 32 cm, was echter nog niet vastgezet en waarschijnlijk door een trilling is dat gedeelte,

hoog 4 cm, losgeraakt en op de kapzolder gevallen. Door het kruien van de kap is nu een der ijzeren wielen in het daardoor ontstane gat gezakt, dus 4 cm lager, en kon aan het eind van die 32 cm niet verder komen. De kap zat dus vast, waardoor de windroos zijn werk niet kon doen en daardoor stukgewaaid is. Men heeft nog getracht het wiel weer omhoog te krijgen, maar het lukte niet, zelfs de slinger van de lier is toen afgebroken.

Ik deel dit alles mee, niet om de zelfkruiling in diskrediet te brengen, maar om het idee naar voren te brengen, dat wij zouden trachten ergens in Ostfriesland een tandheugel van grote diameter te kopen en hier aan te brengen, waardoor onze provincie weer een windmolen zou hebben met zowel zelfkruiling als zelfzwichting. Het is maar een idee, maar zeker het overwegen waard.

Herinnering aan de tijd dat de "Eva" een zelfkruier was: een stuk ringtandheugel en een keerschijf in de kist op de vangbalk.

B.v.d.V.

(Naschrift redactie: Onze vereniging heeft inderdaad gepoogd, niet alleen in Ostfriesland maar ook elders, een ringtandheugel aan te schaffen voor de "Eva". Gezien de buitengewone diameter van de kruiring van deze molen is men helaas daarin niet geslaagd.)

- - -

Molen „Eva” te Usquert (2)

door W.H. Huizenga, Usquert.

(foto's: Martin E. van Doornik)

De vervallen molen "Eva" te Usquert, gefotografeerd op 12 februari 1983.

De toestand van de molen "Eva" wordt steeds slechter.

Bij de zware storm van 1 februari '83 was erg veel gekraak en geklapper van loszittend hout te horen. Waarschijnlijk is dit van het nog aanwezige hekwerk van de roeden, dat loslaat. Door de gemeente Usquert is tijdens de laatste storm een afzetting aangebracht op het grasveld voor de molen van palen met rood/wit lint en een bord 'levensgevaarlijk'.

In september 1982 en op 12 februari 1983 zijn wij nog in de molen geweest. De molen is wel erg groot. Er is veel ruimte op de grote zolders. Dit valt vooral op als men op de steenzolder is. De beide koppels maalstenen lijken in een hoekje te staan. Er bevindt zich nog een koppel maalstenen op een van de onderste zolders, die vroeger elektrisch werd aangedreven. Ook de aan-

drijving hiervan is nog aanwezig. Het is mij onbekend waar de riemen hiervan zijn gebleven. De motor is niet meer aanwezig en ook de kaar ontbreekt. Misschien dat we die kaar later nog eens gaan aanbrengen.

De westkant van de molen is erg slecht. Een veldkruis en een achtkantstijl zijn vermolmd. De oostkant valt wel mee. Ook zijn wij nog rond geweest op de stelling, wel dicht tegen de achtkant

Het vermolmd veldkruis boven de westelijke stellingdeur en de vloer van de steenzolder wordt gestut.

gelopen, want het is onbekend of de stelling aan de buitenkant nog betrouwbaar is. Er komt een nieuwe bredere stelling om. Het muurwerk zal hier en daar moeten worden verbeterd en moet geheel worden ingevoegd.

De windpeluw is totaal verrot; de hals van de bovenas is zo diep verzakt, zodat de wiggen van de halssteen zijn vrijgekomen. De as, een 'Prins van Oranje' nr. 1391, anno 1891, wordt gestut door een zware balk, die over de voeghouten ligt. De pen zit tegen de springbeugel aan. Mijn hand kan zó tussen de pen en de pensteen. Aan de helling van de roeden is dit duidelijk te zien, ze staan bijna vertikaal.

De "Eva" is een van de slechts drie molens in onze provincie met de lange spruit vóór het bovenwiel. Bij de overige molens loopt de lange spruit midden door de kap, dus áchter het wiel.

De zelfzwichting zal niet opnieuw worden aangebracht. Dat is jammer, maar aangezien de zelfzwichting bij de vorige restauratie al was verwijderd, hebben wij ons hier maar mee verzoend.

Inmiddels is er bij de molen "Eva" houtwerk aangekomen dat gebruikt zal worden bij de restauratie. Tevens is men bij de molenmakerij Bremer te Adorp bezig met het vervaardigen van nieuwe roeden. Zoals nu bekend is, zal in de loop van april de kap van de molen worden gehaald.

Het ligt in de bedoeling om op zaterdag 9 april 1983 (dit is nog een voorlopige datum) een inzamelingsactie te houden in Usquert.

In 1983 zullen er geen activiteiten plaatsvinden op de Nationale Molendag in Usquert. Wel gaan wij de mensen via het dorpsblad 'Deur en Veur Oskerders' adviseren de molen "Windlust" te Zandeweer of de molen "Grote Geert" te Kantens te gaan bezoeken.

Door in het dorpsblad stukjes te schrijven proberen wij de mensen warm te krijgen voor de inzamelingsactie. In ons eerste artikelje hebben wij ons voorgesteld en is gesproken over het doel van de actie. In het tweede artikelje zijn wij ingegaan op wat geschiedenis en vooral over de opleiding van vrijwillige molenaars. Veel mensen zijn niet op de hoogte dat die opleiding er is. Vooral in Usquert, waar de molen "Eva" na de vorige restauratie in 1956 vrijwel direkt stil werd gezet, is dat wel erg nodig. Wij moeten hoe dan ook voorkomen, dat dit straks weer gebeurt. Daarom ook vinden wij het nodig om een stichting te vormen en geen comité. Wij zullen geen eigenaar van de molen worden, maar wij willen de mensen in Usquert garanderen, dat de molen na de restauratie geregeld in gebruik zal zijn en niet weer stil zal worden gezet. Voorlopig zullen wij heten 'Stichting i.o. Molenvrienden Eva'. De "Eva" is de laatste molen, die nog over is in Usquert en mag daarom niet verloren gaan.

Wij willen de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens geen concurrentie aandoen en zullen dan ook proberen om nieuwe leden voor de vereniging te werven. In de korte tijd, dat ik zelf lid ben van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, ben ik veel wijzer geworden. Ik heb veel geleerd tijdens de molen-excursie van september j.l. en ook de bezichtiging van de oliemolen "Woldzigt" te Roderwolde tijdens de bijeenkomst van de vrijwillige molenaars op 2 oktober 1982, waarbij ik als gast van een van de aanwezige molenaars aanwezig was, heeft een diepe indruk op mij gemaakt. Ik weet nu ongeveer hoe een molen werkt, maar verder ben ik niet technisch op het gebied van molens. Alles wat ik weet, komt uit het Groninger Molenboek en het boek 'Kijk op Molens'.

Door het verzakken van de bovenas oefent zich een geweldige druk uit op de pal, zodat een kam van het bovenwiel gebroken is.

Verder heb ik wel eens meegeholpen op molen "Windlust" te Zandeweer, waar schoolvriend Reinder Tuitman vrijwillige molenaar is. Ik ben secretaris van de 'Stichting i.o. Molenvrienden Eva'.

W.H. Huizenga
Raadhuisstraat 6
9988 RG Usquert
Tel. 05950 - 2813

- - -

Molens draaien niet van wind alleen

De Schermer Molens*

Tot het bedijken en droogmalen van de Schermer werd door de Staten van Holland en West-Friesland octrooi verleend op 26 september 1631. In 1632 werd het type molen vastgesteld en in 1633 werden de eerste molenaars aangesteld. Van 1634 tot 1850 heeft het grote molencolplex van 52 kapitale achtkante binnenkruisers onafgebroken gefunctioneerd, waarbij schepraderen als wateropvoerwerktuigen dienst deden. Deze molens werden door de polder in eigen beheer onderhouden en voor wat de vitale onderdelen betreft, was er altijd een zodanige voorraad in de timmerschuur van de polder aanwezig, dat hieruit een complete molen kon worden samengesteld.

Tegen het midden van de vorige eeuw ging men onderzoeken, hoe men de molens zou kunnen verbeteren en dit leidde tot het vervangen van de schepraderen door vijzels of schroeven, eveneens van hout gemaakt. De proef tot deze verbetering werd genomen met drie molens onder Schermerhorn in 1850. Vervolgens ging men ertoe de houten bovenassen te vervangen door exemplaren van gietijzer, waarvan de eerste toepassing plaatsvond in 1862. Toen gebr. Pot uit Kinderdijk molenroeden gingen fabriceren van plaatstaal, geklonken op hoekijzen, waardoor een ijzeren koker ontstond, werd in 1865 een moderne molenroede aangebracht ter vervanging van een houten roede. In 1899 waren alle houten roeden door ijzeren vervangen ter lengte van 25 meter.

De ontwikkeling stond niet stil. Het onderhoud van 52 molens, weliswaar in eigen beheer, de arbeidslonen van 52 molenaars alsmede de veranderde inzichten omtrent arbeidstijden gingen een rol spelen. Voorts is de beheersing van het waterpeil in de polder met toepassing van windkracht niet altijd voldoende gewaarborgd, waarbij met name de laaggelegen percelen met waterbezwaar te maken krijgen, hetwelk tot ongenoegen bij de ingelanden leidt.

Mechanische bemaling

Uit deze ontwikkeling volgde in 1924 een principe besluit om de gehele polder mechanisch te doen bemalen, nadat experimenten elders het gebruik van machinale drijfkracht met succes hadden bewezen. Dit had tot gevolg, dat in 1929 de mechanische gemalen 'Wilhelmina' en 'Juliana' in bedrijf kwamen en de windbemaling na bijna 300 jaar tot stilstand kwam. Hierna dienden de molens

*) Gegevens ontleend aan de uitgave 'Molens in Noord-Holland'.

nog wel tot bewoning, maar grotendeels volgde sloop met soms verplaatsing om ergens anders als korenmolen te gaan dienen, terwijl er ook door blikseminslag en brand enkele verloren gingen.

In 1949 werden nog 9 molens door de polder gerestaureerd, doch dit was wel de laatste activiteit tot behoud van het restant, want in 1964 werden de resterende 11 binnenkruiers overgedragen aan de Stichting 'De Schermer Molens', die speciaal was opgericht om het restant te bewaren.

In 1966 ging nog een molen door blikseminslag verloren, zodat thans slechts 10 poldermolens over zijn, te weten 6 stuks in 't noorden van de polder en 4 verspreide exemplaren. De zorg voor deze 10 molens is in handen van de Stichting 'De Schermer Molens'. Overigens heeft deze stichting ook nog een elfde molen in haar beheer, te weten de korenmolen "De Otter" in Oterleek. (een achtkante grondzeiler met staart - red.) Deze molen behoort weliswaar niet tot het poldercomplex, maar vormt door zijn ligging aan de ringvaart van de polder eveneens een belangrijk landschappelijk element.

'De Hollandsche Molen' start jubileumjaar met restauratie van molen in Zuid-Schermer

'De Hollandsche Molen', vereniging tot behoud van molens in Nederland, bestaat dit jaar zestig jaar. Op vrijdag 4 februari j.l. is het startsein gegeven voor het jubileumjaar in het plaatsje Zuid-Schermer, waar een begin is gemaakt met de restauratie van de zogeheten molen K. Molen K., die vroeger de afdeling K. van de polder bemaalde, maakt deel uit van het beroemde Schermermolencomplex.

Al vanaf de oprichting van 'De Hollandsche Molen' in 1923 hebben de Schermer molens de bijzondere aandacht van de vereniging. Toen in 1924 werd besloten de polder mechanisch te doen bemalen, dreigden alle 52 Schermer molens verloren te gaan. Met veel inspanningen echter zijn er mede door 'De Hollandsche Molen' nog tien behouden gebleven.

Het jubileumjaar 1983 staat voor 'De Hollandsche Molen', die zich inzet voor het behoud van alle molens in Nederland, ongeacht type of regio, in het teken van het thema:

- Molens zijn niet iets vanzelfsprekends, zijn het waard behouden te worden en daarvoor is brede ondersteuning nodig.

Met diverse landelijke en regionale activiteiten, herkenbaar aan het molen-vignetje met de slagzin 'Molens draaien niet van wind alleen', zal de vereniging - in samenwerking met ondersteunende organisaties - in de loop van 1983 het belang van het behoud van molens onder de aandacht brengen van een breed publiek.

**MOLENS DRAAIEN
NIET VAN WIND ALLEEN**

1923 - De Hollandsche Molen - 1983

Ter illustratie: in 1883 waren er nog 10.000 molens in Nederland, in 1923 ongeveer 3.000 en nu in 1983 nog geen 1.000! Het regelmatig onderhouden van de molens, die veel te lijden hebben van weer en wind, kost in de eerste plaats veel geld, maar ook is er dringende behoefte aan vrijwillige mankracht voor de diverse onderhoudswerkzaamheden.

Restauratie Molen K.

De eerste jubileumaktiviteit betreft de restauratie van Molen K. in Zuid-Schermer, gelegen in de gemeente Akersloot. Het herstel omvat het vervangen van de bovenas en het steken van nieuwe roeden in de nieuwe as. Daarna volgt het compleet 'ophekken' van de wiken, herstel van de kap en reparatie van het rietdek van kap en romp.

De laatste restauratie van Molen K. vond plaats in 1976, maar het resultaat werd teniet gedaan door een storm op 3 januari

De oude - ruim 4 ton wegende - bovenas wordt uit de kap van Molen K. gelicht.

1978, waarbij de molen op hol sloeg. Hierbij kwamen de wieken naar beneden en werd de zware bovenas vernield. (slechts twee wanden van het gat voor de binnenroede bleven aan de as zitten - red.) Deze gebroken as is op 4 februari met behulp van een grote bouwkraan uit de kap gelicht en vervangen door een nieuwe as - een waarlijk spectaculaire gebeurtenis op 15 meter hoogte. Tevens zijn op dezelfde dag de nieuwe roeden gestoken.

Met de uitvoering van de restauratie van Molen K. is de molenmaker J. Poland uit Heerhugowaard belast. Door de medewerking van van de Stichting 'De Schermer Molens' en enkele vrijwilligers kan aanmerkelijk worden bespaard op de kosten van de restauratie.

(persbericht.)

- - -

Rectificatie Lattrop/Tjamsweer (1)

door B. van der Veen Czn.

In ons artikel in het decembernummer 1982 van 'De Zelfzwichter' stond een onjuistheid. Ik heb namelijk niet geschreven, dat de korenmolen van Oortman, die nu in Lattrop gem. Denekamp staat, de molen "De Eendragt" te Tjamsweer was, waarvan het onderstuk nog aanwezig is.

Het achtkant van Lattrop is afkomstig van de pel- en oliemolen van A. Makken aan het Damsterdiep en aan de Kleine Heekt, oostzijde. Gebouwd in 1779 en afgebroken in 1909 en in 1910 herbouwd in Lattrop.

"De Eendragt" was van 1802 en is afgebroken plm. 1900, maar ik weet niet waar het achtkant gebleven is. Het was de oliemolen van Aalfs, later Rietema. Hij stond bij de brug te Tjamsweer.

(Naschrift redactie - toen ik op de hoogte was van de momenteel in restauratie zijnde molen Oortman te Lattrop, kwam mij ter ore dat de heer Van der Veen vertelde, dat het achtkant van een oliemolen in Tjamsweer afkomstig was. Omdat ik niet wist, dat er meerdere oliemolens in Tjamsweer stonden, had ik te snel een conclusie getrokken, dat het "De Eendragt" was. Waarvoor mijn excuses - Martin van Doornik.)

- - -

Rectificatie Lattrop/Tjamsweer (2)

door Piet van Dijken, Uithuizen.

Bij het lezen in 'De Zelfzwichter' van december 1982 op pag. 10, bleek het me dat in het stukje 'Reakties van lezers' over het bericht van de heer Van der Veen over de molen van Oortman te Lattrop een fout geslopen te zijn.

Deze molen stond oorspronkelijk inderdaad in Tjamsweer als oliemolen, maar het was niet "De Eendragt", maar de oliemolen van

Abel Makken, die zo'n 900 meter oostelijker stond. Makken verkocht de molen voor f 1.400,- aan Oortman, die hem per schip naar Overijssel bracht en verder per boerenwagen naar Lattrop. Dit alles uiteraard in onderdelen.

De molen werd in Tjamsweer in 1909 afgebroken en in 1910 in Lattrop herbouwd, aldus mijn gegevens.

De molen, waarop de heer Van der Veen doelt, was eigendom van Aalfs Rietema; verdere gegevens zijn juist.

Uit bovenstaande blijkt al, dat er in Tjamsweer minstens twee oliemolens zijn geweest. Daar het dorp in feite een wijk van de stad Appingedam is geworden, moet het wel zo zijn, dat er ook in deze stad molens hebben gestaan.

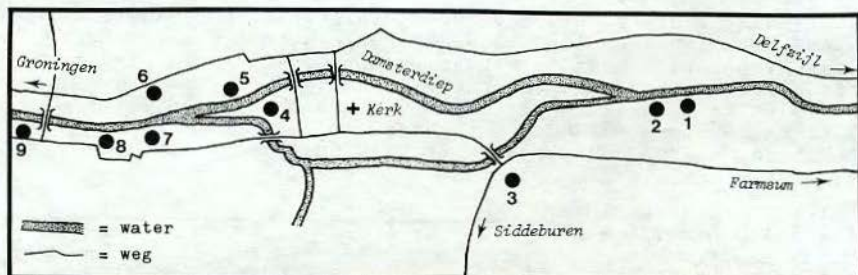
Met behulp van een kaartje wil ik ze de revue laten passeren. De nummers op het kaartje zijn dezelfde als die voor de molens met hun bijzonderheden.

Foto van het oude, uit Tjamsweer afkomstige achtkant te Lattrop, waarvan bij de restauratie helaas niets te gebruiken was. Deze wordt dan ook geheel vernieuwd en 1 meter hoger gemaakt.

1. Houtzaagmolen "Zeerust" van Toxopeus 0,8 km ten oosten van de stad, aan de zuidzijde van het Damsterdiep, nabij Opwierde. Een achtkante, met riet gedekte bovenkruier met stelling op zaagschuur. Gebouwd in 1857 en in 1904 gesloopt. Thans staat ter plaatse de Brons motorenfabriek.

2. Koren- en pelmolen 0,5 km ten oosten van de stad aan de zuidzijde van het Damsterdiep. Achtkante met hout beklede bovenkruier met stelling op stenen onderbouw.

Situatiekaartje met de molens van Appingedam, zoals het vóór 1870 was.

In ± 1890 eigenaar: Nienhuis, later Wieringa. Gesloopt ± 1920.

3. Korenmolen iets ten zuidoosten van de stad, aan de oostzijde van de Woldweg naar Siddeburen, nabij Opwierde.

Achtkante, rietgedekte bovenkruier met stelling met stenen onderstuk. Eigenaar: Begeman. Gesloopt in 1921 door molenmaker Harm Harms Wiertsema te Eexta, waarbij tweelingbroer Rienko verongelukte.

4. Oliemolen, westzijde der stad op eiland tussen Damster- en Nieuwe Diep. Achtkante, rietgedekte bovenkruier met stelling op schuur. Eigenaar: Ritsema. Gesloopt in 1905 door molenmaker Menne Jacobs Noordewier te Eenrum en herbouwd te Moerdijk.

5. Korenmolen "De Hooge Molen" op het Bolwerk tussen de straatweg naar Groningen en het Damsterdiep.

Zeer hoge ronde stenen bovenkruier met stelling. Eigenaar: Mulder; verbrand plm. 1870 tijdens onweer.

Het muldershuis bestaat nog ??

6. Oliemolen van Abel Makken te Tjamsweer: 3,4 km ten westen van de stad aan de noordzijde van het Damsterdiep.

Achtkante rietgedekte stellingmolen op schuur. Gesloopt in 1909 voor f 1.400,- en herbouwd als korenmolen te Lattrop.

7. Houtzaagmolen 0,75 km ten zuidwesten van de stad aan de zuidzijde van het Damsterdiep. Achtkante, rietgedekte bovenkruier met stelling op schuur. Eigenaar: Evert Mulder. Gesloopt ± 1900 en herbouwd als houtzaagmolen Koops te Onderdendam.

8. Poldermolen "t Veldmansmolentje" 1 km ten westen van de kerk aan de zuidzijde van het Damsterdiep.

Kleine, ronde stenen bovenkruier-grondzeiler, uitgerust met een vijzel en op beide roeden zelfzwichting. Eigenaar: de Polder 10 of Dijkhuizen; mulder: M.W. Veldman. Gesloopt 1920.

9. Oliemolen "De Eendragt" te Tjamsweer, 1 km ten westen van de stad aan de zuidzijde van het Damsterdiep bij de brug.

Achtkante, met riet gedekte stellingmolen op houten onderbouw. Eigenaar: Aalfs Rietema. Gebouwd 1802 en bovenbouw gesloopt in 1900. Restant bestaat nog, met woonhuis.

Dit waren dan de molens in de directe omgeving van de stad Appingedam.

Er waren er nog veel meer, vooral poldermolens, die ten zuiden van Appingedam stonden, doch zou het te ver voeren deze hier te beschrijven. Voor aanvullingen en/of verbeteringen kunt u contact met mij opnemen.

P. van Dijken
Schoolstraat 41
9981 AL Uithuizen
tel. 05953 - 30 28

- - -

Stichting Groninger Molenvrienden

Jaarverslag over 1982.

Bestuurssamenstelling

De samenstelling van het bestuur is sinds 1981 als volgt:

T. de Jong te Hoogkerk, voorzitter;
B. Jongsma te Groningen, 1^e secretaris;
J. van Dijk te Groningen, penningmeester;
B. Dijk te Aduard, technisch adviseur;
L.H. Brink te Haren, 2^e secretaris;
W.O. Bakker te Harkstede, bestuurslid;
K.J. Clevering te Eenrum, bestuurslid.

De vier eerstgenoemden vormen het dagelijks bestuur.

Financiële steun

Zoals jaarlijks uit het financieel overzicht blijkt, danken we onze financiële mogelijkheden vooral aan het Provinciaal bestuur. Volgens het met de provincie overeengekomen beleidsplan 1982 - 1986 zullen de provinciale bijdragen groter worden in overeenstemming met de toeneming van ons molenbezit. In het verslagjaar kwamen echter aanwijzingen, die recht geven om te vermoeden dat deze ontwikkeling zal moeten worden afgeremd.

Verder willen wij onze erkentelijkheid uitspreken jegens die gemeenten, die ons werk speciaal steunen, waar het gaat om een molen, die binnen hun gemeentegrens ligt. Om aldus het jaarlijks onderhoud, respectievelijk een grotere opknapbeurt te maken, verlenen bedoelde gemeenten een jaarlijkse bijdrage van f 5.000,-. Het gaat hier om de gemeente Eenrum: f 10.000,- voor onze molens "De Lelie" te Eenrum en "De Vier Winden" te Pieterburen; de gemeente Hefshuizen voor de "Goliath" in de Eemspolder f 5.000,- en de gemeente Bierum voor "Ceres" te Spijk f 7.500,- voor 1982 en f 5.000,- voor de volgende jaren.

B. en W. van Ulrum besloten ten behoeve van onze lesmolen in Vierhuizen een bedrag van f 2.000,- beschikbaar te stellen, uit te betalen in 1983, na goedkeuring van Gedeputeerde Staten. Verder stellen wij op prijs dat een aantal gemeenten ons met kleine jaarlijkse bedragen steunen, terwijl uiteraard de jaarlijkse steun van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens niet onvermeld mag blijven.

Samenwerking met de plaatselijke molenstichtingen

In het jaarverslag over 1981 gaven wij enige uiteenzetting over de steun, die wij in sommige gevallen kunnen geven aan de meer regionaal werkende molenstichtingen. Onze begroting biedt daartoe enige ruimte. De steun spitst zich toe op het geven van bijdragen in de kosten van molenverbeteringen. Dit is in het verslagjaar op gang gekomen. Aan de Slochter Molenstichting kon f 2.000,- worden toegekend voor de korenmolens "Windlust" te Overschild en aan de Molenstichting De Meeuw en Joeswert f 4.000,- voor de verbeteringen aan haar korenmolens "Joeswert" te Feerwerd en "De Meeuw" te Garnwerd. Van de Molenstichting Oldambt kwam aan het eind van 1982 een verzoek binnen voor de te restaureren poldermolens "Westerse Molens" te Nieuw-Scheemda. Met volgende aanvragen wordt ook op boekhoudkundige wijze rekening gehouden. Overeenkomstig ons verzoek verstrekt de Provinciale Accountantsdienst voortaan boekhoudkundige bijstand aan onze penningmeester.

Verhouding met de Provinciale Groninger Molencommissie, het Gilde van Vrijwillige Molenaars, de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, de vereniging De Hollandsche Molens en molen-eigenaars

De samenwerking met de Provinciale Groninger Molencommissie is indertijd gestructureerd in die zin, dat de molenvrienden een lid aangewezen hebben in de Provinciale Groninger Molencommissie, terwijl omgekeerd de secretaris van die commissie deel uitmaakt van het bestuur van onze stichting en van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens.

Het verenigingsorgaan 'De Zelfzwichter', dat tevens het mededelingenblad is voor onze stichting, verscheen vier keer.

Ook in 1982 hadden wij meermalen contact met moleneigenaren, wanneer het ging om het aanstellen van vrijwillige molenaars of over mulderswoningen bij watermolens.

Onze stichting was vertegenwoordigd op de jaarvergadering van 'De Hollandsche Molens' op 6 maart 1982. 'De Hollandsche Molens' organiseert jaarlijks een molencontactdag, dit jaar in Haarlem op 26 november 1982. Vaak worden dan belangrijke onderwerpen aan de orde gesteld, zoals nu 'De inrichting van de omgeving van molens' (waarbij vooral wordt ingegaan op de windhinder, die vaak ten onrechte aanwezig is) en 'De toekomst van het onderhoud van molens'. Over beide onderwerpen bracht 'De Hollandsche Molens' een rapport uit. Het laatstgenoemde rapport toont aan, dat het gunstig is te streven naar meer onderhoud en minder restauraties. Om een molen op peil te houden is echter jaarlijks ongeveer f 11.000,- nodig.

Op 21 mei 1982 stelden wij onze koren- en pelmolens "De Vier Winden" te Pieterburen aan 'De Hollandsche Molens' beschikbaar voor het houden van het examen voor vrijwillige molenaars.

Op de 10^e Nationale Molendag op 8 mei 1982 draaiden in de provincie Groningen bijna 50 van de 82 windmolens. Dit - landelijk gezien - gunstige resultaat kwam vooral door toedoen van de vrijwillige molenaars tot stand.

Met de Slochter Molenstichting werd mondeling en schriftelijk overleg gevoerd, uitgaande van de vraag, hoe de belangen van de Slochter molens beter zouden kunnen worden gediend. Dit probleem vond een gunstige oplossing, nadat het bestuur van de Slochter Molenstichting zich had uitgebreid met een nieuwe secretaris en een nieuwe penningmeester.

Wanneer daartoe aanleiding is, inspecteert onze stichting (op verzoek) de toestand van een molen. Daarbij wordt gebruik gemaakt van een inspectielijst, aan de hand waarvan alle onderscheiden onderdelen worden nagelopen. Een dergelijke lijst wordt ook gehanteerd in Gelderland en door de Provinciale Groninger Molencommissie.

Met het waterschap Fivelingo voerden wij overleg omtrent het mogelijk behouden van de mulderswoning bij de poldermolen "Meer-vogel" te Hoeksmeer, gemeente Loppersum. Deze woning zou in het kader van het ruilverkavelingsplan Stedum - Loppersum moeten verdwijnen.

Ook streven wij naar het behoud van de mulderswoning bij de poldermolen "De Eolus" aan het Aduarderdiep. Bij de eigenaar van de molen en woning - het waterschap Westerkwartier - dringen wij aan op verbeteringen van het huisje, opdat deze bewoonbaar blijft. Onzerzijds is een bouwkundig plan ingebracht. Ook de burgemeester van Aduard en de Dienst Gemeentewerken zijn in het overleg betrokken.

Wij zien de twee-eenheid poldermolen/mulderswoning als historisch waardevol. Daarboven biedt het bewoond zijn van een mulderswoning een garantie tegen vernielingen aan molen en huis. Wij zijn dan ook verheugd, dat wij onze in redelijke staat verkerende mulderswoning bij de "Goliath" in de Eemspolder aan een permanente bewoner in gebruik konden geven.

Diverse molens

(De nummering is die van het Groninger Molenboek; de nrs. 18, 20, 32, 34, 122 en 123 zijn eigendom van onze stichting).

3. Poldermolen "De Eolus" aan het Aduarderdiep, gem. Aduard.

Wij inspecteerden voor het waterschap Westerkwartier de molen. Op de inspectielijst werd aangegeven voor welke onderdelen verbetering aan de orde is.

Over de molenaarswoning schreven we reeds in het voorgaande.

18. Korenmolen "Ceres" te Spijk, gemeente Bierum.

Op 30 juni 1982 kochten wij de molen aan voor f 10.000,-. Wij inventariseerden de gebreken, op basis waarvan de molenmakerij Bremer, die op verzoek van de molenaarsfamilie werd aangezocht, een begroting opstelde van f 111.617,38. Voor totale molenrestauraties worden echter geen rijkssubsidies meer verleend. Wel was het mogelijk gebruik te maken van het I.S.P.-fonds (Integraal Structuurplan voor het noorden des lands) voor het zogenoemde Klein Herstel aan monumenten. Die regeling voorziet in een totale subsidiëring van 70 % op maximaal een besteding van f 25.000,-. Gunstige beschikkingen werden in 1982 verkregen; gelukkig maar want per 1 januari 1983 vervalt bedoelde regeling.

Nu draagt het rijk f 10.000,- (40%) en de gemeente f 7.500,- (30%) bij. Om de molen zoveel mogelijk te verbeteren, werden bijdragen gevraagd van het Prins Bernhardfonds, het Kammingafonds en de plaatselijke Bondsspaarbank en de Rabobank. Genoemde banken stelden beide reeds f 1.000,- beschikbaar.

Wij verstrekten de molenmakerij reeds een opdracht voor ruim f 30.000,-, doch hopen hierop aanvullingen te kunnen doen. Het restauratiewerk is in uitvoering.

20. Zaagmolen Bovenrijge, gemeente Ten Boer.

De aankoop van het terrein aan de zuidzijde van het Damsterdiep in Ten Boer, waarop volgens plan de herbouw van de molen zal plaatsvinden, vond plaats op 6 mei 1982 ten kantore van onze notaris mr. T.H. ten Have te Middelstum. De Rijksdienst voor de Monumentenzorg stemde bij brief dd. 29 april 1982 van harte in met het door ons ingediende restauratieplan, opgesteld door restaurateur T.A.M. Krabendam te Woltersum, dat erop gericht is zoveel mogelijk van het bestaande te behouden. Met onder meer het alsnog invoeren van een post 'onvoorzien' en 'klein-ijzerwerk' werd de begroting door de rijksdienst bijgesteld op f 300.000,-. Helaas kon wegens te geringe financiële mogelijkheden geen rijkssubsidie in uitzicht worden gesteld. Ons bestuur besloot daarop mogelijk een eerste begin met het plan te maken door een aanvraag 'I.S.P. - Klein Herstel' tot Gedeputeerde Staten te richten. Hierop is nog geen antwoord binnen.

21. Langelandster Watermolen te Garmerwolde, gemeente Ten Boer.

In overleg met de eigenaar, het waterschap Hunsingo, gaven wij in juli 1982 aan de molenmaker J.D. Medendorp opdracht tot het waterdicht maken van de molen door middel van onduline-platen. Helaas is dit nog niet gebeurd.

32. Korenmolen "De Lelie" te Eenrum, gemeente Eenrum.

Deze en de volgende molen kochten wij voor een symbolisch bedrag van de gemeente aan op 12 februari 1982. De molen werd in 1981 fraai gerestaureerd. In 1982 kwam het nodige verf- en teerwerk aan de orde. Zoals bekend is dat wenselijk na een eerste verfbeurt bij de restauratie op meestal vers hout. Deze werkzaamheden met enkele bijkomende karweitjes werden uitgevoerd door de W.A.N.N. (Werkgemeenschap Noord-Nederland, gevestigd te Uithuizen) voor f 6.760,-. Verder leverde de molenmakerij Bremer ons een nieuwe beugelvangstok voor f 121,28. De molen functioneert goed.

34. Koren- en pelmolen "De Vier Winden" te Pieterburen, gemeente Eenrum.

Met het overgaan van deze molen werd ook het gemeentelijke plan tot verbetering in onze handen gelegd. Aldus kon op rekening van de gemeente voor f 12.998,29 besteed worden. Bovendien gaven wij opdracht tot aanvullende werkzaamheden. Zoals gemeld diende de molen in het verslagjaar ook als examen-molen.

35. Koren- en pelmolen "Joeswert" te Feerwerd, gemeente Ezinge.
 Het lukte ook in het verslagjaar niet om de schade in de molen, die - zoals gemeld in het voorgaande jaarverslag - ontstond door een defect in een pas aangeschaft hijswerktuig (daarbij viel een molensteen naar beneden - red.), door een verzekeringsmaatschappij vergoed te krijgen. Dit vormt voor de eigenares van die molen, de Molenstichting De Meeuw en Joeswert, aanleiding tot het aangaan van een gerechtelijk proces tegen de leverancier van het hijswerktuig.
55. Zuidwendinger Watermolen te Vierverlaten, gemeente Groningen.
 Wij boden het waterschap De Zuidwending aan de molen in eigendom over te nemen, met de bedoeling om door conserveringsmaatregelen hem voor de ondergang te behouden. Dit heeft nog niet tot resultaten geleid.
66. Koren- en pelmolen "De Zwaluw" te Zuurdijk, gemeente Leens.
 De Hollandsche Molen, eigenares van deze molen, heeft aan onze stichting het beheer in handen gegeven. In overleg met die vereniging en de Rijksdienst voor de Monumentenzorg kwam het voor deze molen tot een I.S.P.-Klein-Herstelplan (23.377,-). De werkzaamheden worden door molenmaker J.D. Medendorp uitgevoerd.
70. Koren- en pelmolen "Stormvogel" te Loppersum, gem. Loppersum.
 Op verzoek van de eigenares, de gemeente Loppersum, inspecteerden wij de molen en gaven aan op welke punten onderhoudswerkzaamheden nodig zijn.
83. Koren- en pelmolen "De Noordstar" te Noordbroek, gemeente Oosterbroek.
 Na te zijn uitgenodigd hadden wij met de nieuwe eigenaar van deze korenmolen, de heer G. Rijken, die de inmiddels verbeterde molenaarswoning bewoont, een vruchtbaar overleg. Hij ging ertoe over een I.S.P. Klein-Herstel aanvraag voor de meest noodzakelijke verbetering (een nieuwe stelling) bij Gedeputeerde Staten in te dienen.
87. Korenmolen "Wilhelmina" te Noorderhoogebrug, gem. Groningen.
 Deze molen werd na restauratie op 18 september 1982 feestelijk geopend door de burgemeester van Groningen, de heer H.G. Buiten. Wij hadden een aandeel in de feestelijke inrichting van de molen.
114. Koren- en pelmolen "De Hoop" te Garsthuizen, gem. Stedum.
 Met de eigenaar van deze molen, de heer P.F. de Vries Robbé, en de vrijwillige molenaar, de heer D.F. Wijchgel, onderhouden wij goede contacten. In het verslagjaar waren we behulpzaam bij het controleren van de onderhoudstoestand van de molen.
122. Poldermolen "Goliath" in de Eemspolder, gemeente Hefshuizen.
 De overdracht van deze molen door de gemeente aan onze stichting kreeg op 29 april 1982 zijn beslag. De koopsom

bedroeg f 1,-. We hadden hier met vernielingen te maken, nog meer aan de in ons bezit zijnde woning dan aan de molen. Gelukkig kreeg tegen het einde van het jaar het muldershuis een permanente bewoning.

In het kader van het meermalen genoemde Klein-Herstel-regeling gaven wij aan de molenmakerij Bremer opdracht voor het uitvoeren van diverse werkzaamheden aan de molen (f 16.000,-), later aangevuld met nog enkele posten. Ook zorgde rietdekker J. Vos voor het bijsteken van de riet-bekleding.

123. Lesmolen "De Onderneming" te Vierhuizen, gemeente Ulrum.

Deze molen werd op 13 mei 1982 bezocht door de Provinciale Groninger Molencommissie. Onze stichting kon met gepaste trots de resultaten tonen van het inhaalprogramma voor het onderhoud van deze molen, die ook in gebruik is voor de opleiding van vrijwillige molenaars. In het muurwerk is ook weer gemetseld de gerestaureerde gevelsteen. Die werd bij deze gelegenheid onthuld door mevrouw A.E. van der Horst-Loots, een dochter van de heer J. Loots, de vroegere molenaar. De W.A.N.N. voerde dit jaar voor f 6.620,- aan buitenschilderwerk uit. De molenmakerij Bremer zette een vijftal nieuwe heklatten in één der wiken.

124. Koren- en pelmolen "Eva" te Usquert, gemeente Usquert.

Op 6 mei hadden wij een inbreng in een molenavond alhier. Onder meer werd vertoond onze film over de verplaatsing en wederopbouw van de "Krimstermolen". Met het oog op de komende restauratie en feestelijke heropening van deze belangrijke dorpskorenmolen werd een plaatselijke molenstichting gevormd.

62. Korenmolen te Molenrij, gemeente Kloosterburen ?

Plaatselijk voelt men ervoor hier weer een dorpskorenmolen te krijgen. Op dit thema werd op 7 mei een molenavond gehouden, met medewerking van bestuursleden van onze stichting en de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens.

Bestuursvergaderingen

Het bestuur hield in goede sfeer zijn 30^e tot en met 35^e vergadering. Daarboven vond overleg tussen leden van het dagelijks bestuur plaats.

Er werd een huishoudelijk reglement aangenomen.

Groningen,
januari 1983.

De 1^e secretaris,
B. Jongsma.

Daar bij de molen....

Op 14 december 1982 trad vrijwillige molenaarster Enna Berghuis in het huwelijk met de heer Paul Laan.

Op de foto zien we het gelukkige bruidspaar voor de molen "t Witte Lam" bij Zuidwolde, waar de vrijwilligster draait, dus op eigen terrein. Van harte gelukgewenst !

Molennieuws

1. Koren- en pelmolen te Wetsinge.

Het is al weer twee jaar geleden, dat de stichtingsbestuursleden De Jong en Jongsma met de heer E. Offeringa overleg voerden over de toekomst van de molen te Wetsinge. Ook toen al was er aanleiding om ten aanzien van deze molen pessimistisch te zijn. Dat was ook de eigenaar (eigenlijk is het juist te stellen, dat de molen eigendom is van de E. Offeringa's Gortproduktenfabrieken B.V. aan de Ulgersmaweg te Groningen). De heer Offeringa had een sloopvergunning (!) aangevraagd.

Het zou uiteraard hevig te betreuren zijn, als deze molen verloren zou gaan. Het interieur is zeer verrassend, zelfs uniek in de echte betekenis. Er is geen tweede pelmolen, waarbij de windkracht zo effectief kan worden benut. In 1952 werd de molen door de fa. Bremer op een vooruitstrevende manier op het pellen van gerst ingericht.

Eerderbedoeld overleg leidde er toe, dat de heer Offeringa van de sloopvergunning ging afzien en een restauratieverzoek ging indienen. De fa. Doornbosch stelde een begroting op.

Helaas kon dit restauratieplan nèt niet meer profiteren van de molenrestauratiepot van het I.S.P. en zo ging er weer twee jaar voorbij, want de 'normale' rijksbijdrage kwam ook niet aan bod.

De stormen rondom de jaarwisseling deden de molen geen goed. In het Nieuwsblad v/h Noorden van 7 januari 1983 werd de dreigende toestand van de Wetsinger molen aan de orde gesteld. Bij de zware storm van 1 februari is de kap zelfs van zijn plaats verschoven, zodat de windpeluw binnen de rand van het achtkant is komen te liggen.

De eerdergenoemde bestuursleden van de Stichting Groninger Molenvrienden gingen de heer Offeringa op 18 januari 1983 maar weer eens opzoeken. Een vraag was ook of de molen verkocht zou worden. Daar wil de heer Offeringa niet aan. Als jongen werkte hij al in het molenaarsvak en dan is het verklaarbaar, dat je een molen in eigendom wilt houden. Daarom is het ook verklaarbaar, dat hij oor kon lenen aan ons pleidooi om door het nemen van conserveringsmaatregelen een snel verder verval tegen te gaan. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de subsidieregeling voor het jaarlijkse onderhoud. Inmiddels heeft de fa. Doornbosch de molen water- en winddicht gemaakt. Daarmee is een stuk ongerustheid weggenomen, zeker ook van het gemeentebestuur van Adorp en omwonenden.

10. Poldermolen "De Zilvermeeuw" te Onderdendam.

Begin februari hebben wij geconstateerd, dat de molen bevrijd is van bomenhinder aan de noordkant. Op twee boompjes na is alles weggekapt, wat een goede biotoop is. Daartegenover is het jammer, dat de vervallen mulders-

woning gesloopt is. Mevrouw Dijk - Rienks van "De Eolus" bij Aduard heeft er als meisje gewoond.

71. Zeskante korenmolen te Niebert.

In de molen vond een unieke gebeurtenis plaats. In het W.V.M.-verband (Werk Verzuimende Maatregel) werd geplaatst het tweede koppel stenen, waarvan de stenen, steenspil en schijfloop alleen nog aanwezig zijn. De rest wordt allemaal nagemaakt volgens het bestaande koppel, compleet met de reguleur, onder toezie van de heer Heijdra van de Monumentenzorg, de heer C. Broekema en zijn zoon E.C. Broekema. Bij het ter perse gaan van deze Zelfzwichter zijn de stenen reeds door de laatstgenoemde gebild, speciaal voor het malen van tarwe. Het reeds aanwezige koppel zal dan alleen gebruikt worden voor boerengemaal, waar al enige vraag naar is. Afgelopen jaar is 2 ton tarwe gemalen en 6 ton rogge gebroken voor consumptie. Met het nieuwe koppel stenen zal getracht worden de kwaliteit van het produkt sterk te verbeteren, vooral door de aanwezigheid van de reguleur.

Ook worden nog diverse reparaties verricht, zoals het herstellen en vernieuwen van kozijnen, muurwerk, legeringsbalken, kluften, voorzomen, stellingschoren en het op-tempelen van de bovenas.

Veel lof voor de Gemeentewerken Marum en hun medewerkers, die hier een prachtig stuk werk hebben geleverd. (Ingezonden door E.C. Broekema, vrijwillige molenaar.)

97. Korenmolen Stel te Harkstede.

De molenmakerij Doornbosch is op de afwerking na (schilderwerkzaamheden) gereed met de restauratie. De molen heeft al enige malen gedraaid. De financiële kwestie van de restauratie ging nogal wat met vallen en opstaan gepaard. In die tussentijd werd er om veiligheidsredenen een noodkap aangebracht. De molen is weer een molen geworden en wij hopen, dat het zo lang blijft.

Over de Harksteder molen is 'Bij de voorplaat' reeds verder uitvoerig toegelicht.

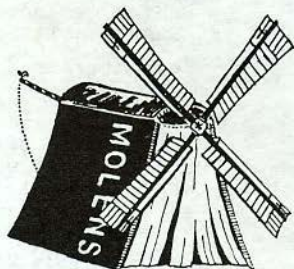
- - -

In memoriam

Op 22 december 1982 overleed op 73-jarige leeftijd de heer Klaas Meijer, molenaar op de poldermolen "De Biks" op de Onnerpolder.

De heer Hindrik Jan Meijer, de bekende windpeller, voorheen wonende te Adorp, is op de leeftijd van 85 jaar op 25 december 1982 overleden.

Over een molen-verzameling

- Een bijzonder fraaie aanwinst voor molenverzamelaars is juist van de pers gerold en heet 'Watermolens in Nederland' door drs. P. Nijhof met foto's van Ger Dekkers.

Het is het eerste deel van een tweeluik over Nederlandse molens. Het 2^e deel zal in het voorjaar van 1983 gaan verschijnen. Het boek dat nu voor ons ligt, is schitterend geïllustreerd met zwart/wit en kleurenfoto's. De tekst is fris en boeiend beschreven en het handelt over een onderwerp, dat tot dusver stiefmoederlijk is bedeed.

Uitgave van de Uitgeverij Waanders B.V. te Zwolle, in linnen gebonden, afm. 21 x 28 cm., 176 pag's, ruim 200 afbeeldingen. ISBN 90 700 72 91 2, prijs f 49,50 en voor leden van 'De Hollandse Molen' een korting van f 7,-.

Het adres van Waanders B.V. is postbus 1129, 8001 BC Zwolle.

- Bij de Peellandse Molenstichting verscheen een boekje 'Molens in Peelland' door W. van Heugten. Het betreft de water- en windmolens in dit gedeelte van Brabant; 80 pag's, geïll., ingenaaid - afm. 15 x 21 cm. Het boekje is verkrijgbaar bij de Peellandse Molenstichting, Van Vorststraat 37, 5622 CV Eindhoven. De prijs is f 17,30 franko.

- Ook het nu volgende boekje is plaatselijk, het is getiteld 'Warken met Wind - Geschiedenis van de Needse windmolens', door o.a. G. Hemelman. 52 pag's ingenaaid met illustraties. Het interessante boekje is verkrijgbaar door betaling van f 12,50 op gironummer 83 93 10 van de NMB te Hengelo (Ov.) t.g.v. bankrekening 67.42.11.111 van de Historische Kring Neede met vermelding op het strookje 'Warken met Wind'.

- Ook is de serie 'Molens in oude ansichten' is er weer nieuws te vermelden. Vers van de pers verscheen 'De molens van Amsterdam in oude ansichten - deel 2' door Mr. J.H. van den Hoek Ostende. Dit deel behandelt de houtzaagmolens rond de oude stad. Een dik nummer met 129 afbeeldingen van veelal foto's van meer dan honderd jaar oud. Bij het doorbladeren van dit boekje valt duidelijk op, dat de stad over de molens heen walsten, alsof er geen vrije wind meer over moest blijven. Ze werden letterlijk van hun adem afgesneden.

Een boekje om van te genieten, maar ook om wat weemoedig van te worden! Dr prijs is f 36,- en het is uitgegeven door de Europese Bibliotheek te Zaltbommel.

- Eveneens zojuist verschenen is 'Molens in Friesland in oude ansichten - deel 2' van D.M. Bunschoeke en . Timmermans. Zeer uitgebreide gegevens in dit 76 pag's tellende boekje. Ook werd bijgevoegd een los inlegvel met aanvullende gegevens in het 1^e deeltje. De molens zijn alfabetisch opgenomen wat het opzoeken vergemakkelijkt.

Prijs f 33,75. De uitgeverij is als hierboven vermeld.

● Al eerder, nl. in 1980 verscheen 'Molens in Utrecht in oude ansichten'. We waren nog niet eerder in de gelegenheid dit boekje aan te kondigen. De schrijver is drs. H.A. Visser en het aantal afbeeldingen is 75 stuks.

Het boek is hier en daar nog wel in de boekhandel te vinden en uw samensteller had het geluk het te bemachtigen tegen de uitverkoop prijs van f 9,90.

● Ook al weer iets langer geleden kregen wij het boek van mevr. G.S. Koeman - Poel in handen. Het fraai linnen gebonden boek heeft als titel 'Weesper Molens' en als ondertiteling: Weesp, Wind, Wieken, Werk. In 32 hoofdstukken vertelt mevr. Koeman de geschiedenis van alle Weesper molens. Zij doet dit boeiend en beslist niet in een droge opsomming. De afbeeldingen in het boek zijn matig van kwaliteit, wat jammer is. 166 pag's, Uitgeverij Stubeg in Hoogezand. Prijs f 35,-.

- - -

Nieuwe leden

L.J. van Beek	Wilp (Gld)	Red. 'De Molenaar'	Dalfsen
K.R. Bosma	Baflo	J.H. Poort	Groningen
J. Braaksma	Bedum	S. Postma	Groningen
R.W. van Bysses	Hoogezand	P. Riem-Vis	Adorp
F. van Dijken	Uithuizen	H. Staal	Eenrum
G. van der Dong	Hoogkerk	H. Tjoelker	Oldekerk
H. van Heuveln	Ten Boer	Joh. Westers	Appingedam
M.J. van Huizinga	Den Ham	L. Werker	Uithuizen
F.A. Luinstra	Niezijl	F.L. van der Zwaag	Assen

- - -

Uit de oude doos

In deze rubriek laten wij in elk volgend nummer van 'De Zelf-zwichter' een tweetal oude foto's van verdwenen Groninger molens zien, om molenverzamelaars in de gelegenheid te stellen hun archieven wat te spekken. Foto's van molens verdwenen na 1949 worden niet geplaatst. Wij hopen, dat er hiervoor veel belangstelling bestaat. Wij beginnen met de molens van Onderdendam.

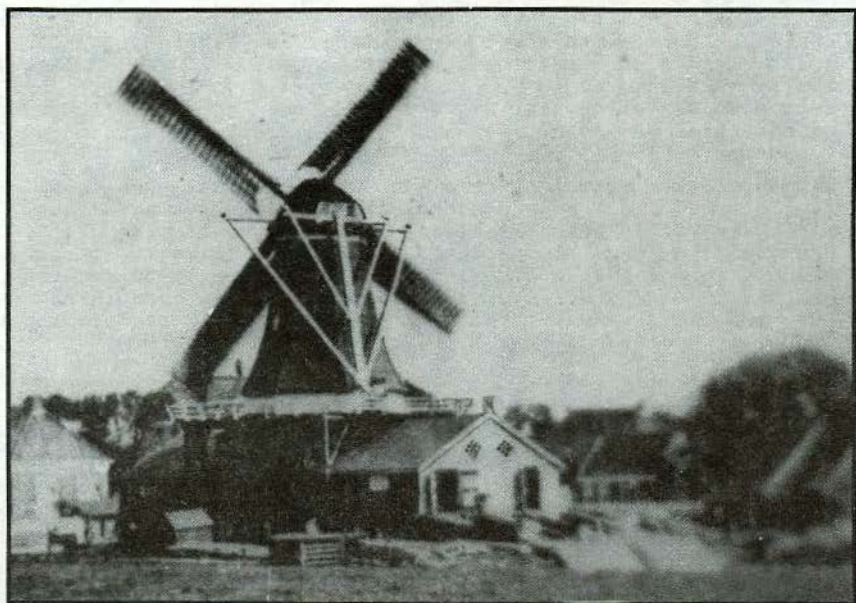
(volgende pagina)

Bovenste foto:

Houtzaagmolen van Koops te Onderdendam. Achtkante bovenkruier met stelling op zaagschuur. Uitgerust met zeilroeden, op de foto zichtbaar draaiend. Afgebrand op 4 oktober 1899 en herbouwd in 1900, waarbij gebruik is gemaakt van de in Tjamsweer afgebroken houtzaagmolen van Evert Mulder. Weer verdwenen in 1931. Foto naar het zuidoosten gezien.

Onderste foto:

Koren- en peilmolen van Haltsma te Onderdendam. De molen draait op de foto met twee volle zeilen, bemerk de neergelaten vangstok. Deze molen stond belangrijk in het dorp, vooral vanuit het zuiden gezien. Gebouwd in 1853 en afgebroken in 1939. De stenen onderstuk staat er nog. Foto naar het zuiden gezien.

ondergetekende,

naam:

adres:

postcode:

woonplaats:

meldt zich aan als lid van de vereniging
vrienden van de groninger molens
tegen een jaarlijkse contributie van f 15,-

handtekening:

**vereniging vrienden van
de groninger molens**

postbus 213

9700 AE groningen

wordt ook lid!

U kunt uw bijdrage voldoen op girorekening 3866034 t.n.v. de penningmeester van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens, dhr. L. Groenewold, poldermolen "De Koningslaagte", Wolddijk 91, 9785 TC Zuidwolde (Gr.).

En vindt u het jammer deze Zelfzwichter te verknippen, dan is een telefoontje ook voldoende. U kunt ons bereiken op de nummers: 05903-17 22 (U krijgt dan dhr. B. Dijk aan de lijn) en 05909-18 40 (het telefoonnummer van de penningmeester van de vereniging, dhr. L. Groenewold).

